

УДК 1.17.32

Дискурс свободи у духовній та політичній спадщині Ярослава Стецька

М.І. ГУРИК, М.Л. ШУМКА
Тернопільський національний економічний університет,
м.Тернопіль, Україна
E-mail: Zoryana 2007@ yahoo.com

Авторське резюме

Універсальна складова свободи розуміється як свобода вибору народами свого незалежного політичного майбутнього, що стало базовим принципом діяльності Антибільшовицького блоку народів, який заснував і очолив видатний український політичний діяч – Ярослав Стецько. Реалізація ідеї державної незалежності всіх підневільних народів передбачала нову конструкцію світового устрою, побудовану на ідеях національної свободи, справедливості, добробуту кожної нації та людини. Вдале поєднання колективної та індивідуальної складової свободи було реалізоване у гаслі АБН: «Свобода народам! Свобода людині!», яке відображало універсальну моральну сутність поняття свобода.

На основі науково-теоретичної спадщини Ярослава Стецька із застосуванням історичного та аналітичного методу проведено рефлексію політичної свободи, сформульовано ієрархію цінностей повноцінної особистості.

Провівши аналіз наукових студій Ярослава Стецька запропоновано розуміння, що здобуття національної свободи є необхідною умовою набуття повноцінної особистої свободи та розвитку творчої природи вільної особистості, що наповнення ідеалів свободи соціальним змістом, тобто реалізація позитивної свободи можлива лише в умовах повноцінної національної Української держави.

Свобода виступає у теоретичній спадщині мислителя абсолютною та самодостатньою цінністю, яка розуміється як свобода вибору народами свого незалежного політичного майбутнього, як концепція свободи, що органічно поєднує індивідуальний та колективний аспект, наголошуючи на важливості розвитку творчої природи вільної особистості. Практичне наповнення ідеалів свободи соціальним змістом, тобто реалізація позитивної свободи можлива лише в умовах повноцінної незалежної національної держави.

Ключові слова: свобода, політична свобода, негативна, позитивна, індивідуальна, суспільна, національна та псевдосвобода.

The discourse of freedom in the spiritual and political heritage Yaroslav Stetska

M.I. HURYK, M.L. SHUMKA
Ternopil national economic university, Ternopil, Ukraine
E-mail: Zoryana 2007@ yahoo.com

Abstract

Universal component of freedom is understood as the freedom to choose people their independent political future, which was the basic principle of the Bolshevik Bloc of Nations, which was founded and headed by the prominent Ukrainian politician – Jaroslav Stetsko. The implementation of the idea of independence of all bonded peoples included new construction of world order, based on the idea of national freedom, justice, prosperity of every nation and people. The successful combination of collective and individual component of freedom, was realized in ABN slogan: «Freedom of the nations! Freedom of man!», which reflects the essence of the concept of universal moral freedom. Based on scientific and theoretical heritage of Yaroslav Stetsko, with using historical and analytical method, reflection of political freedom is performed, also a hierarchy of values of complete personality is formulated.

After analyzing scientific studies of Yaroslav Stetsko, is understood that gaining national freedom is a necessary condition to the full personal development, his creative freedom and the free nature of the individual, also is understood that filling the ideals of freedom of social content, namely the realization of positive freedom is only possible in a full-fledged national Ukrainian state.

Freedom in the theoretical heritage of thinker acts as an absolute and self-sufficient value, it must be understood as the freedom to choose people an independent political future, as the concept of freedom, which seamlessly combines individual and collective aspect, emphasizing in the importance of the creative nature of the free individual. Practical content of ideals of freedom by social content, namely the realization of positive freedom is possible only in a full independent national state.

Keywords: freedom, political freedom, negative, positive, individual, social, national and pseudofreedom.

«Немає свободи людини без свободи народу. І немає свободи народу без свободи людини. (...) Велика революція народів гряде під основними гаслами: за свободу народів – за свободу людини, за людину, «створену на образ і подобу Божу», якої гідність топтати – значить чинити святотатство...»

Я. Стецько

Постановка проблеми. В усі періоди людства свобода була одним із найважливіших аспектів творення людського буття. Людина задумувалася над місцем свободи в ієрархії основних цінностей суспільства та людської цивілізації. Часто поставало питання про пожертвування чимсь дуже важливим для людини заради не менш важливого – свободи. Рівень суспільно зрілої свободи у суспільстві залежить від багатьох чинників: і від моральності громадян, і від менталітету, і від наявності демократичних інститутів, і від суспільного добробуту. Ціннісне переосмислення поняття політичної свободи проходить під час суспільних змін, Громадськість, науковці, політичні діячі намагаються провести аналіз політичної свободи, подати її обґрунтування на підставі різноманітних політичних вчень минулого та думок видатних історичних постатей.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній політологічній думці виокремлюють різні види свободи: негативну та позитивну, особисту та суспільну, економічну, політичну, релігійну, реально забезпечену та псевдосвободу, ліберальну, демократичну, анархічну, тоталітарну. Проблема свободи у різних аспектах була розроблена видатними мислителями минулого та сучасного, а саме: Р. Ароном [5], І. Берліном [7], Б. Констаном [7], Дж. Ролзом [7], А. де Токвілем [5], Джоном С. Міллем [7], М. Фрідманом [7], Джералдом К. Маккелемом [7], Ч. Тейлором [7], Дж. Греєм [7] та ін. Проблема свободи привертає увагу сучасних дослідників таких, як Ф. А. Гаєк [1], Дж. Дьюї [3], А. Карась [4], М. Круль [6], В. Линок [8], А. Пащук [9], О. Соболю [10].

При становленні демократичної політичної системи та громадянського суспільства особливого значення набуває свобода людини. Остання є головним критерієм цивілізованого і демократичного суспільства. У сучасній Україні на перше місце виступає реалізація громадянських прав і свобод. Свобода особи передбачає насамперед внутрішню творчу свободу, яка базується на свободі волі і свободі вибору. В історичній долі українського народу так склалося, що реалізація свободи людини тісно пов'язана із національною свободою. Це пояснюється багатовіковою боротьбою українського народу за збереження національної самоідентичності та

здобуття державно-політичної самостійності. Історична практика довела необхідність визволення народу і створення незалежної держави як основної умови для здобуття особистої свободи кожного українця. Проблема взаємовідношення національної та особистої свободи посідає центральне місце у науковій спадщині ідеолога українського націоналізму Ярослава Стецька.

Мета дослідження. Перечитуючи та переосмислюючи ідеї Ярослава Стецька, ставимо за мету з'ясувати політологічний аспект поняття свобода у його творчості, показати необхідність становлення незалежної національної держави для здобуття свободи особи та розкрити суть новосолідаристського устрою як основи реалізації національної та особистої свободи і суспільної справедливості.

Виклад основного матеріалу. У стародавніх греків під поняттям «свобода» розуміли лише політичну свободу. Отже, такий вид свободи виник найпершим. У XVII-XVIII ст. з'явилося розуміння індивідуальної свободи. Свобода в європейській ліберальній практиці здебільшого розглядається як негативна, тобто «свобода від», що реалізується у громадянських та політичних правах і свободах. Свобода виступає як необхідна умова самореалізації й гармонійного розвитку особистості, як абсолютна й індивідуальна цінність. Зокрема, за Дж. Локком, свобода людини – це можливість чинити за власною волею у всіх діяннях, коли це не заборонено правилами, не підкоряється непостійній, невідомій деспотичній волі іншої людини, тим часом, як свобода природи не повинна бути обмежена нічим, крім закону природи [7, с.270]. Для філософа Д. Дідро свобода становить найважливішу цінність, яка залежить від рівноваги влади [7, с.214].

Г. Гегель, розглядаючи відносини між особистістю та державою, утверджує абсолютне значення держави. Він робить такі головні висновки: держава має переважне значення в порівнянні з інтересами окремої особистості; не можна розглядати державу лише як засіб для охорони інтересів особистості; функції держави поширюються на захист суспільства і самої себе, забезпечуючи при цьому права та свободи окремого громадянина. Водночас уперше в історії філософії Г. Гегель дав оцінку свободи, носієм якої є не лише абсолютний дух, але й людина. Свобода реалізується у процесі подолання людиною меж власних можливостей. Це відбувається завдяки волі, коли остання визнає сама себе. Особистість, яка виявляє волю, – діяльна особистість. У філософській системі Г. Гегеля така особистість є водночас і умовою, і суб'єктом свободи [2, с.212]. За Б. Констаном, особиста свобода – це особиста незалежність,

самостійність, безпека, право впливати на управління державою [7, с.423]. Французький мислитель А. Токвіль, аналізуючи поняття свобода, зазначав, що вона становить собою благо, якого варто домагатись постійно, причому «свобода насправді є природною умовою існування малих націй, оскільки вони є колицками політичної свободи» [5, с.524].

У ХХ ст. мислителі досліджують становлення позитивної свободи, «свободи до», яка доповнила ідею ліберальних прав основоположними соціальними правами особи та їх практичною реалізацією в рамках соціальної держави. Так, проблемам співвідношення зовнішньої та внутрішньої свободи присвячені праці Р. Арона, І. Берліна, А. Веллмера, К. С. Гаджієва, А. Р. Ракітова, Е. Фромма. Конфлікт між різними видами свободи, зокрема, позитивною і негативною, став предметом дослідження у творчості А. Токвіля, І. Берліна, Б. Констана, Дж. Грея, Дж. Маккелема, Ч. Тейлора. Значну увагу дослідників привернула проблема співставлення особистої та суспільної свободи. Так, Б. Констан зазначав, що неможливо протиставляти ці два типи свободи та однобічно реалізувати лише один з них [7, с. 424]. Варто зазначити, що українські філософи С. Оріховський-Роксолан, П. Русин, Ф. Прокопович, Я. Козельський, П. Лодій, Г. Сковорода, працюючи в рамках ліберальної традиції, теж розробляли ідею негативної свободи, тобто «свободи від», яка полягала в реалізації особою своїх природних прав, теорію природних прав людини. Зокрема, Г. Сковорода вважав основними невідчужуваними правами людини право на свободу, рівність та щастя [8, с.174].

Проблема свободи у духовній та політичній спадщині Ярослава Стецька постає однією із найактуальніших проблем. Зокрема, свої погляди про співвідношення індивідуальної та колективної свободи, реалізацію позитивної свободи українцями мислитель розвинув у ряді праць: «Наша визвольна концепція» [17], «Визвольна революція народів АБН» [12], «На шляху боротьби» [20], «Україна в боротьбі за свободу народів і людини» [19], «До минулого немає повороту» [13], «АБН і Паневропа» [15], «Новий суспільний лад» [18] та ін.

Концепція свободи Ярослава Стецька базується на поєднанні універсального і національного чинників та характеризується аксіологічним підходом. Для українського мислителя свобода виступає абсолютною та самодостатньою цінністю, яка розуміється перш за все, як свобода вибору народами свого незалежного політичного майбутнього. Власне, свобода вибору стала базовим принципом діяльності Антибільшовицького блоку народів, який заснував і очолив Ярослав Стецько (1946-1986

рр.). Політик був твердо переконаний, що «через усамостійнення й урівноправлення народів і людей світу шляхом реалізації ідеї державної самостійності народів йдемо до єдності світу, до єдності рівних з рівними, вільних із вільними... до тривалого миру між народами світу, побудованого на ідеях свободи, справедливості...» [17, с.213].

Гасло АБН: «Свобода народам! Свобода людині!» відображало глибинну універсальну моральну сутність поняття «свобода», обґрунтовувало боротьбу за свободу народів як необхідну умову здобуття особистої свободи. Зауважимо, що АБН пропонував нову конструкцію майбутнього, яка «гарантує забезпечення національних інтересів кожного народу, визнаючи, що вищою ціллю для кожного із народів АБН є його національна свобода і національний добробут» [12, с.148]. Імперативом діяльності АБН була реалізація «національного принципу організації світу за передумову єдності всього світу» [20, с.166]. Дане положення програми АБН відповідає принципам світового порядку, що були запропоновані американським президентом В. Вільсоном у 1919 році та визнають право кожної нації на самовизначення до повного відокремлення і створення незалежної держави.

АБН зосередив свою увагу на методах і засобах знищення «тюрми народів СРСР» і «відновлення на її руїнах вільних, самостійних, від нікого незалежних національних держав» [15, с.166]. Руїнація Російської імперії, на думку Ярослава Стецька, дала б змогу підневільним націям у повній мірі здійснити вільний вибір свого політичного майбутнього, оскільки «найвищою формою буття нації є національна держава» [15, с.167]. Актуальним залишається твердження політика про те, що «національні держави ніколи не відірвуть і не перетворяться в якусь іншу понаднаціональну конструкцію» [15, с.167]. З іншого боку, вважав Стецько, «народи Східної Європи, маючи однакові шанси й перебуваючи в однаковому становищі з іншими народами Заходу, визначать свою участь в об'єднаній Європі» [15, с.167].

Європа, в розумінні політика, це – «цілість, яка об'єднує ...всіх свободних і рівних народів без різниці раси, величини багатства...» [15, с.166]. Проте, на думку Стецька, народи Східної Європи спочатку «мусять здобути повну національно-державну суверенність» і лише після цього «вирішувати питання входу до європейського об'єднання» [15, с.168]. Слід визнати, що труднощі, які переживає на сьогоднішній день ЄС, підтверджують слушність слів Ярослава Стецька. Варто взяти до уваги й те, що гармонійно співпрацювати між собою в рамках ЄС можуть лише ті народи, які реалізували свою національну ідею і створили повноцінні

незалежні держави. Політичні реалії українського державотворення доводять протилежне. Молода Українська держава до цих пір не може визначитись зі своїм зовнішньополітичним вектором, на протигагу прибалтійським республікам і державам Східної Європи, які знайшли своє місце в об'єднаній Європі, і зберегли при цьому свою національну ідентичність. Тому сучасним українським політикам не варто, підкреслював Стецько, «обдурювати народні маси тим, що національна ідея надто вузька, пережита, бо не вона вічна і незмінна відживає, а час було б відійти в забуття авторам великопростірною дурману» [15, с.169]. Проте, перш ніж говорити про «Паневропу, пансвіт», писав політик, українці повинні стати «вільними володарями нашої землі», і об'єднуватись тоді, коли «на захист нашої суверенності стоять наші залізні сили» [15, с.169].

Ярослав Стецько у своїй концепції свободи приділив значну увагу й такій важливій цінності, як свобода особи. Проте, на відміну від лібералів, які наголошували на важливості і виключності індивідуальної волі та свободи, філософ надає перевагу національній свободі, як основній умові набуття повноцінної особистої свободи, оскільки «немає свободи людини без свободи народу, і немає свободи народу без свободи людини» [13, с.182]. Ярослав Стецько, аналізуючи сутність людини, підходить до висновку, що «вирішальними первнями людської природи є ідея свободи і спільнотний інстинкт» [17, с.206]. Звідси, «творча свобода людини і добро спільноти» виступають «абсолютними цінностями» [17, с.206]. Проте, на думку політика, свобода індивідуальності не є безмежною, «бо має свої межі там, де вона розходилася б із добром спільноти» [17, с.206]. Оскільки для Ярослава Стецька нація є «найвищою духовно-органічною спільнотою», то людина є частиною цієї спільноти. Звідси, на переконання політика, «новітня людина виконає свою роль у світі тільки через національні спільноти» [17, с.206]. Національна сутність особи та її особи проявляється у чіткій ієрархії цінностей, яку сформував Стецько, а саме: нація – родина – одиниця. Така «ієрархія суспільних явищ» дозволяє людині в рамках цієї цілісності «знайти своє особисте щастя, виявляючи свою свободну творчість, не зв'язану жодними механічними отарними путами» [17, с.231].

Свобода української людини прямо пов'язана із свободою української нації, яка, на думку Стецька, є «найвищою цінністю для українця» [17, с.207]. Відповідно, стверджував політик, «остаточною метою всіх змагань і кожної дії українця мусять бути сила, добро і ріст української нації», що «може гарантувати тільки Самостійна Соборна Українська Держа-

ва» [17, с.207]. Боротьба за незалежність нації, для якої «ідея свободи є абсолютною вартістю», означає одночасне виборювання особистої свободи в рамках УССД. Звідси, був переконаний Ярослав Стецько, «імперативом буття кожного українця повинна бути реалізація гасла: «Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї!» [17, с.207]. Незалежна національна держава повинна творити «не невільника», вважав мислитель, а «...вільного громадянина, що в праці для нації знаходить себе, розвиває свою особовість» [18, с.127]. Сучасні проблеми українського державотворення доводять актуальність слів Ярослава Стецька. Відсутність національної єдності, суспільної злагоди, солідарної співпраці на користь нації призвели до гальмування процесів становлення національної за своєю суттю держави та зрілого громадянського суспільства.

Ярослав Стецько визнавав, що для українців спрадавна характерне почуття «національної гідності та гордості, особистої честі..., духовний аристократизм», що на думку філософа, «держить поневолений народ незламним у його нерівному змагу за прагнення жити людськи у всякому духовому та фізичному відношенні» [19, с.183]. Окрім цього, політик стверджував, що «ідеї свободної людини, людської гідності» домінували в усі періоди української історії, починаючи з часів Київської Русі, що суттєво вирізняє українців від «російської апофеози аморфної маси» [17, с.219]. Власні демократичні традиції, що базувались на повазі до людини, відкидали особисте рабство, можуть бути, на думку Стецька, гідною основою для розбудови національної держави. Оскільки, «всяка орієнтація на чужі зразки завсіди підводить..., треба будувати своє» [17, с.219].

До подібного висновку Ярослава Стецька підштовхнув аналіз сучасного йому західного лібералізму, який, на його переконання, «переживає ідейно-політичну, світоглядну, господарську кризу» [17, с.218]. Для підтвердження цього положення політик наводить низку фактів, які й на сьогодні не втратили свою актуальність. Зокрема, аналізуючи західну демократію, Ярослав Стецько вбачав у ній значні загрози для України, а саме: «...необмежений лібералізм у господарстві, лібералізм як релятивізм у моралі, лібералізм як масонство з його розкладом релігії та культом вільної моралі...» [17, с.219]. Натомість мислитель звернув увагу на важливість універсальної «ідеї свободи людини», на якій базується західна демократія, та підсумував, що «треба вчитися від інших, треба бодай знати і цінувати своє, щоб не втрачати власного кореня» [17, с.219].

Ярослав Стецько об'єктивно критикував лібералізм і у господарстві, як «культ безвід-

повідальності т. зв. «вільної гри сил», бо господарство не є гра, а підстава для життя кожної людини... [17, с.230]. При цьому політик не відкидав приватну власність, яка є основою лібералізму, оскільки «власність зумовлює повну творчу свободу» [13, с.188]. Проте, наголошував Ярослав Стецько, «...приватна, державна, муніципальна – отже, суспільна чи індивідуальна власність, – вона кінець-кінцем є національним добром» [17, с.230].

Головним недоліком капіталізму була не приватна власність, стверджував український філософ, а «усунення від участі у власності народних мас на базі індивідуально-родовій, спільнотній, кооперативній і т. п.», адже «участь у власності широких кіл на індивідуальній засаді усуває структурні хиби ліберал-капіталізму...» [17, с.231]. Політик справедливо підкреслював, що ліберальні політичні свободи «ще не вичерпують повноти свобод», оскільки «без надання найширшим колам одиниць можливості здобути власність немає повного й рівного життєвого старту для користування свободами» [17, с.224]. Ярослав Стецько стверджував, що вільна людина «повинна мати ті права, за котрі вона вела боротьбу і веде тепер», проте підкреслював, що «раб держави, або панський невільник ніколи свободним не буде, хоч би мав і семиприкметникове виборче право..., але хлібороб, власник землі, або робітник власник, чи господар на фабриці, отримавши при тому всі політичні вольності, – володар держави...» [20, с.158].

Український політичний діяч, аналізуючи західну демократію, підкреслював, що вона не може надавати «гарантію влади народу» і тим більше його свободу, базуючись лише на діяльності «якнайбільшої кількості партій», які нездатні «самі по собі гарантувати народові свободу» [17, с.224]. Закономірно, перебування при владі вузького кола осіб, на думку Ярослава Стецька, призвело до перемоги тоталітаризму в окремих країнах Європи. Тому Стецько усвідомлював, що «ліберальна демократія не є гарантією проти тоталітаризму» [17, с.225]. Гарантією свободи, вважав політик, повинно стати наділення владою «...творчих прошарків, себто хліборобів, професійної інтелігенції та соціально-корисних інституцій...», тобто «широка форма самоуправління», що дасть змогу подолати відчуження народу від процесів управління державою [17, с.225]. Ярослав Стецько гостро критикував й марксизм, який «апріорно виключає ідею свободи народів і ідею свободи людини та закономірно доводить до рабства» [17, с.211].

Цілоком закономірно, що соціалістична система, яка базувалась на повному одержавленні економіки, засуджується мислителем як така,

що позбавляє людину свободи, адже, «щоб бути справді вільним, нарід через окрему людину мусить безпосередньо брати участь ...у володінні власністю...» [17, с.224]. В цілому, вважав Ярослав Стецько, між соціалістичною і ліберал-капіталістичною моделями є подібність у тому, що «для широких народних мас, для самотньої людини... закритий шлях до здобуття власності, яка при одній ситуації зосереджена в руках вузького кола, а при іншій – в анонімній, контрольованій монопартією, тобто безконтрольній державній бюрократії» [17, с.224].

Власне, тому, на думку політика, «українській душі чужий демоліберальний капіталізм, як і його антипод, а водночас і його матеріалістичний спільник – комунізм» [18, с.128]. Подолання соціальної несправедливості капіталізму та комунізму, на думку мислителя, є можливим завдяки створенню державою об'єктивних умов реалізації особою своєї позитивної свободи. Таким шляхом є знищення руйнівної класової боротьби та забезпечення соціальної рівності, оскільки «всі повинні бути однаково рівні і вільні на ділі, а не на папері» [18, с.129]. Це здійснюється завдяки розширенню державою соціальної бази власників: частина громадян отримує у власність засоби виробництва, інша – доступ до процесу виробництва та прийняття управлінських рішень. В такий спосіб усувається відчуження людини від виробництва та формується суспільство рівних можливостей, що дозволяє наповнити поняття свободи реальним соціальним змістом.

У своїх наукових студіях Ярослав Стецько розробив основи «нового суспільного ладу національної й особистої свободи та суспільної справедливості», який би відповідав духовним прагненням українців та базувався на політичній незалежності української нації, захисті особистих прав і свобод громадян. Ідеологічним підґрунтям нового гуманістичного устрою, стверджував мислитель, повинен стати націоналізм, оскільки «саме він – це свобода для народу, для одиниці як назовні, так і всередині» [13, с.196]. Розбудова національної держави є основою повернення до людини і її системи цінностей, на противагу «соціалістичному молоху – абстрактному класовому суспільству», під яким розуміється «олігархія тиранів, під ширмою влади «кляси пролетаріату – насильство над творчою волею людини» [20, с.157]. Тільки націоналізм, на думку Я. Стецька, є «...шляхом до свободної народовладної держави... яка висуває людину і забезпечує її трудовою власністю, яка є найбільш реальною гарантією свободи у здобутій народом і ним керованій державі» [20, с.158].

Висновки. Підсумовуючи науково-теоретичні здобутки Ярослава Стецька у дослідженні

політичної свободи, можемо зробити наступні висновки. По-перше, свобода виступає у теоретичній спадщині мислителя абсолютною та самодостатньою цінністю, яка розуміється, перш за все, як свобода вибору народами свого незалежного політичного майбутнього; по-друге, концепція свободи органічно поєднує індивіду-

альний та колективний аспекти, наголошуючи на важливості розвитку творчої природи вільної особистості; по-третє, практичне наповнення ідеалів свободи соціальним змістом, тобто реалізація позитивної свободи можлива лише в умовах повноцінної незалежної національної держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаєк Ф. А. Конституція свободи / Гаєк Ф.А. ; [Пер. з англ. М. Олійник, А. Коромішина]. – Львів: Літопис, 2002. – 556с.
2. Гегель Г. В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Гегель Г.В.Ф. ; [Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Купніра]. – К.: Юніверс, 2000. – 336с.
3. Дьюї Дж. Проблема свободи (фрагмент из книги «Свобода и культура») // Литературное обозрение. 1991. – №3. – с.67-74.
4. Карась А. Свобода і самоздійснення особи // Людинознавчі студії. : Зб. наукових праць ДДПУ. – Дрогобич, 2003. – С. 14-24.
5. Консерватизм: антологія. 2-ге / [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2008. – 788с.
6. Круль М. Свобода на вільному ринку // Критика. – 2004. – 4.9 – 10. – Вересень-Жовтень. – С. 14-16.
7. Лібералізм: антологія. 2-ге / [упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К.:ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. – 1128с.
8. Линок В., інш. Філософія свободи і особистість / Линок В. // Гуманізм і духовність у контексті культури. – Кн. I – Дрогобич, 1995. – С. 173-180.
9. Пащук А. Проблема свободи і національна незалежність України / Пащук А. // Вісник Львівського універс. Сер. філософські науки. Вип. I – Львів, 1999 – С. 7-21.
10. Соболев О. Свобода особистості в інформаційному соціумі: стаття друга / Соболев О. // Філософська думка. – 2002. – №5. – С. 40-58.
11. Стецько Я. Без національної революції немає соціальної / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.133-140.
12. Стецько Я. Визвольна революція народів АБН / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С. 144-155.
13. Стецько Я. До минулого немає повороту / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.186-198.
14. Стецько Я. Завваги (Мої думки на маргінесі дискусії про Орден) / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.17-20.
15. Стецько Я. АБН і Паневропа / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.165-170.
16. Стецько Я. Коли минає одне десятиліття / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.116-122.
17. Стецько Я. Наша визвольна концепція / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.206-267.
18. Стецько Я. Новий суспільний лад / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.123-130.
19. Стецько Я. Україна в боротьбі за ідею свободи народів і людини / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.361-363.
20. Стецько Я. На шляху боротьби / Ярослав Стецько // Стецько Я. Українська визвольна концепція: твори. – Л., 1987. – Т.1. – С.156-165.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2013

REFERENCES:

1. *Haek, F.A.* Konstytucija svobody (Per. z anhl. M. Olijnyk, A. Koromyschyna). The Constitution of liberty. Lviv: Litopys, 2002. – 556 p.
2. *Hegel, V.F.* Osnovy filosofii prava, abo pryrodne pravo . (Per. z. nim. Osadchuk R., M. Kuschnir). (Fundamentals of the philosophy of law, or natural law and gosudarstvovedenie). K.: Univers, 2000. – 336p.
3. *Dyuy, J.* Problema Svobody (fragment z knygy «Svoboda i cultura») (The problem of freedom (fragment of the book «Freedom and Culture»)) *Literaturne obozrenie*. 1991. № 3. P.67-74.
4. *Karas, A.* Svoboda i samozdijsnennja persony (Freedom and self-realization of the person). *Ludynoznavchi studii: Zb. naukovykh prats DDPU. rogozyc*. 2003. P. 14-24.
5. Konservatyzm: anthologija. 2-e / (uporyad. O. Procenko, W. Lisovuj). (Conservatism: An Anthology). K.: BD «Prostir», «Smoloskyp», 2008. 788p.
6. *Krul, M.* Svoboda na vilnomu rynku (Freedom in the free market) *Crytyja*. 2004. 4.9 – 10. Weresen-Zowten. – P. 14-16.
7. Liberalism: Anthologija. 2-e / (uporyad O. Procenko, W. Lisovij) (Liberalism: An Anthology) – K.: BD «Prostir», «Smoloskyp», 2009. 1128p.
8. *Lynok, V.*, insch. Filosofija svobody i osobystist (The philosophy of liberty and individual) *Humanism i duchovnist v contexti culturey*. Kn. I – Drogobic 1995. P. 173-180.
9. Pashchuk, A. Problema svobody i nationalna nezalegnist Ukraine (The problem of freedom and national independence of Ukraine) *Visnyk Lviv. univ. Ser.philosophija. nauky. Vypusk. I*. Lviv 1999 P. 7-21.
10. *Sobol, O.* Svoboda osobystosti v informacijnomu sociumi: statija druha (Individual freedom in the information society: the second article) *Philosophska dumka*. 2002. № 5. P. 40-58.
11. *Stetsko, J.* Do mynuloho nema socialnoji (Without a national revolution, no social). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.133-140.
12. *Stetsko, J.* Vyzvolna revolucija narodiv ABN (No national revolution no social). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P. 144-155.
13. *Stetsko, J.* Do mynuloho nema povorotu (Until last no rotation). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.186-198.
14. *Stetsko, J.* Zavvahy (Moj dumky na marhinesi diskusij pro Orden) (Zavvahy (My thoughts on the margins of the debate on the Order)). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.17-20.
15. *Stetsko, J.* Ya ABN i Panjevropa (ABN and Panevropa). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.165-170.
16. *Stetsko, J.* Koly mynaje odne desjatelittja (When passing decades). *Stetsko J. Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.116-122.
17. *Stetsko, J.* Nascha vyzvolna koncepcija (Our concept of liberation). *Stetsko J. Ukrainian Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.206-267.
18. *Stetsko, J.* Novyj suspilnyj lad (Am new social order). *Stetsko J. Ukrainian Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.123-130.
19. *Stetsko, J.* Ukraina v borotbi za ideju svobody narodiv i ljudynu (Ukraine in the fight for the idea of freedom of peoples and human). *Stetsko J. Ukrainian Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.361-363.
20. *Stetsko, J.* Na schljahu borotby (Towards fight). *Stetsko J. Ukrainian Ukrainka vyzvolna koncepcija: tvory*. L., 1987. T.1. P.156-165.

Гурик Мирослава Іванівна - кандидат історичних наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет
Адреса: Львівська вул., 11, кім. 302, Тернопіль, Тернопільська область, 46000
Телефон: +38 (0352) 53-80-99, E-mail: miroslava1973@gmail.com

Шумка Михайлина Леонівна - кандидат філософських наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет
Адреса: Львівська вул., 11, кім. 302, Тернопіль, Тернопільська область, 46000
Телефон: +38 (0352) 53-80-99, e-mail: myhailena_sh@ukr.net

Huryk Myroslava Ivanivna - PhD in history, associate professor
Ternopil National Economic University
Address: 11, Lvivska St., r. 302, 46004, Ternopil, Ukraine
Phone: +38 (0352) 53-80-99, E-mail: miroslava1973@gmail.com
Shumka Mykhailyna Leonivna - PhD in philosophy, associate professor
Ternopil National Economic University
Address: 11, Lvivska St., r. 302, 46004, Ternopil, Ukraine
Phone: +38 (0352) 53-80-99, E-mail: myhailena_sh@ukr.net